

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет економіки та управління

ЧОВГАН АНДРІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ
Реалізація молодіжної політики в регіоні

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Освітньо-професійна програма – Публічне управління та адміністрування
Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ДСПУ Азм-21
Човган Андрій Анатолійович

Науковий керівник:
к.е.н., доцент Овсянюк-Бердадіна Олександра Федорівна

ТЕРНОПІЛЬ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ, МЕХАНІЗМИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	6
1.1. Поняття державної молодіжної політики та його операціоналізація	6
1.2. Інституційне забезпечення молодіжної політики на регіональному рівні	12
Розділ 2. КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ	21
2.1 Моніторинг стану реалізації молодіжної політики через призму сучасних викликів і загроз	21
2.2 Компаративний аналіз реалізації державної молодіжної політики в Тернопільській області	31
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ	37
3.1. Контури змін фінансового забезпечення реалізації молодіжної політики на регіональному рівні	37
3.2 Імітаційне моделювання державної молодіжної політики, з урахуванням сучасних викликів і загроз	48
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55

ВСТУП

Актуальність проблеми. Повномасштабна війна, євроінтеграція та процеси децентралізації спричинили глибокі трансформації в українському суспільстві. У цих умовах підтримка молоді набуває особливої соціально-політичної ваги. Молодь становить понад третину населення України і є стратегічним ресурсом держави, оскільки формує інтелектуальний, економічний та культурний потенціал суспільства. Ефективна молодіжна політика слугує інструментом забезпечення соціальної стабільності, формування активного громадянського суспільства та розвитку людського капіталу; водночас сприяє запобіганню негативним соціальним явищам серед молоді (безробіттю, міграції, соціальній ізоляції).

Успішність державної молодіжної політики значною мірою залежить від її реалізації на місцевому рівні. Органи місцевого самоврядування та обласні адміністрації не лише впроваджують загальнодержавні програми, а й ініціюють власні регіональні проєкти з урахуванням місцевих потреб. Таким чином, дослідження практики реалізації молодіжної політики в окремих регіонах є надзвичайно актуальним для оцінки ефективності наявних механізмів, виявлення проблем та розробки пропозицій щодо їх вдосконалення.

Тернопільська область є показовим прикладом для такого аналізу, оскільки отримала статус «Молодіжна столиця України – 2020» [6], що свідчить про високий рівень активності молоді та сприятливі умови для її розвитку. Водночас область стикається з проблемами: нерівномірним розвитком молодіжної інфраструктури між містом і селом, недостатнім фінансуванням програм, міграцією молоді і низькою участю молоді у громадському житті, особливо в умовах воєнних викликів. Поряд із цим Тернопільщина відзначається унікальним досвідом впровадження інноваційних форм роботи з молоддю – активним розвитком пластового руху, діяльністю молодіжних рад та створенням молодіжних центрів, що робить регіон важливою платформою для наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Тематика молодіжної політики знайшла свої відображення у колі наукових досліджень таких науковців як Акімов А. [1], Банар О. [5], Бородін Є. [8], Горінов П. [14], Гринчишин С. [16], Малик І. [30], Софій О. [58], спілки науковців Західноукраїнського національного університету [20] та інших.

Мета кваліфікаційної роботи - дослідження теоретичних, інституційних засад реалізації молодіжної політики, зокрема в Тернопільській області та розробити практичні рекомендації щодо її вдосконалення.

Завдання дослідження:

1. Розкрити теоретичні основи та нормативно-правове забезпечення державної молодіжної політики.
2. Визначити соціально-демографічні характеристики молодіжного середовища Тернопільської області.
3. Дослідити зміст і результати виконання обласної програми «Молодь Тернопільщини 2021-2025» та інших регіональних ініціатив.
4. Оцінити інституційний і організаційний механізм реалізації молодіжної політики в регіоні.
5. Виявити основні проблеми та бар'єри впровадження молодіжної політики на рівні області.
6. Запропонувати проєктні рішення та шляхи підвищення ефективності молодіжної політики в Тернопільській області.

Об'єкт дослідження – процес реалізації державної молодіжної політики.

Предмет дослідження – особливості форм, методів та механізмів реалізації молодіжної політики в Тернопільській області.

Методи дослідження. У роботі використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема аналіз і синтез – для дослідження сутності та нормативно-правового забезпечення молодіжної політики; системний підхід – для вивчення інституційної структури її реалізації; статистичний аналіз – для характеристики соціально-демографічного стану молоді регіону; порівняльний аналіз – для зіставлення регіональних і

національних тенденцій; узагальнення та прогнозування – для формування висновків і рекомендацій.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження можуть бути використані органами влади та місцевого самоврядування при розробці регіональних програм і стратегій молодіжної політики. Висновки можуть бути враховані у діяльності громадських організацій та освітніх закладів при плануванні молодіжних проєктів і програм.

Наукова новизна. Вперше проведено комплексний аналіз інституційних механізмів реалізації молодіжної політики на прикладі Тернопільської області в умовах воєнного стану; визначено ключові проблеми її впровадження; сформульовано рекомендації щодо підвищення ефективності реалізації молодіжної політики, у тому числі через інноваційні форми залучення молоді.

Апробація результатів. Основні положення і висновки дослідження представлені на науково-практичних конференціях Західноукраїнського національного університету, обговорені на засіданнях кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу. Окремі рекомендації використані у практичній діяльності Управління молоді та спорту Тернопільської ОВА.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, описано методологію, наукову новизну та практичне значення. У першому розділі розкрито теоретичні засади державної молодіжної політики. У другому – досліджено особливості реалізації молодіжної політики в Тернопільській області. У третьому – обґрунтовано напрями вдосконалення регіональної молодіжної політики. У висновках підбито підсумки дослідження.

РОЗДІЛ 1. ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ, МЕХАНІЗМИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

1.1. Поняття державної молодіжної політики та його операціоналізація

Державна молодіжна політика посідає особливе місце в системі управління суспільством, адже саме вона визначає стратегію підтримки та розвитку покоління, яке формуватиме майбутнє країни. Теоретичні засади цієї політики ґрунтуються на поєднанні соціологічних, правових, економічних і психологічних підходів, що дозволяє створювати цілісну та ефективну модель взаємодії держави й молоді.

Передусім, молодіжна політика базується на принципі гуманізму та визнанні молодої людини повноцінним суб'єктом суспільних відносин. Це означає, що молодь розглядається не як об'єкт опіки, а як активний учасник державотворчих процесів. Теоретичною основою такого підходу є концепції соціальної участі та громадянської активності, які наголошують на важливості залучення молодих людей до ухвалення рішень, що стосуються їхнього життя.

Важливе місце займає й інституційна база, що визначає статус молоді, її права, гарантії та механізми реалізації державної політики. Закони про молодіжну політику, нормативні акти, міжнародні договори – усе це створює фундамент, на якому будується система підтримки. Теоретичні засади передбачають, що держава має забезпечувати рівні можливості для розвитку молоді, незалежно від соціального походження, регіону проживання чи матеріального становища.

Не менш значущим є економічний вимір. У його основі лежать теорії інвестування в людський капітал, які стверджують, що підтримка молоді – це стратегічно вигідне вкладення. Освіта, професійна підготовка, підтримка молодіжного підприємництва, інноваційні програми – усе це сприяє підвищенню конкурентоспроможності держави в довгостроковій перспективі. Теоретичні моделі розвитку людського потенціалу доводять, що саме молодь є ключовим рушієм технологічних і соціальних змін.

Соціологічні теорії підкреслюють значення молоді як особливої соціальної групи, яка перебуває на етапі формування світогляду, цінностей та життєвих орієнтирів. Відповідно, молодіжна політика повинна враховувати специфічні потреби цього періоду: підтримку самостійності, соціалізації, інтеграції у професійне середовище. Звідси виникають такі принципи, як адресність,

доступність і комплексність, що лежать в основі будь-якої ефективної державної програми.

Психологічний аспект також є невід'ємною частиною теоретичних засад. Він наголошує на важливості формування позитивного середовища, що сприяє розвитку особистості та творчих здібностей. Молодь потребує не лише матеріальної підтримки, а й сприятливого емоційного та культурного простору, де кожен може знайти себе та відчувати власну значущість.

Таким чином, теоретичні засади державної молодіжної політики формують комплексне бачення ролі молоді в суспільстві. Вони визначають підходи, методи й принципи, які мають лягти в основу практичних дій держави. Ефективна політика можлива лише тоді, коли вона спирається на науково обґрунтовані теорії, враховує потреби молодого покоління та визнає його стратегічною цінністю. У цьому полягає її головна місія – створити умови, за яких молодь стане активною, вільною та відповідальною силою, здатною забезпечити розвиток і процвітання країни.

Отже, державна молодіжна політика – це цілеспрямований напрям публічної діяльності, спрямований на створення умов для розвитку та реалізації потенціалу молодого покоління. В українському законодавстві поняття «молодіжна політика» визначено як напрям державної політики, що має на меті створення соціально-економічних, політичних, організаційних та правових умов і гарантій для соціалізації та інтеграції дітей та молоді у суспільні процеси, здійснюваний в інтересах молоді та за її участю [48].

Таким чином, молодіжна політика охоплює всі заходи держави, покликані забезпечити молодим громадянам можливості для освіти, працевлаштування, участі в суспільному житті, саморозвитку та захисту прав, а також залучення самої молоді до формування і реалізації цих заходів.

"Державна молодіжна політика – це, по-перше, система ідей, теоретичних положень щодо місця й ролі молодого покоління у суспільному розрізі; по-друге – це практична діяльність суб'єктів вищезгаданої політики: громадських організацій та інших соціальних інститутів щодо реалізації ідей з метою

формування й розвитку молоді, та реалізації її творчого потенціалу з метою формування нового суспільства" [25].

Згідно законодавчого формулювання, молодіжна політика є напрямком публічної політики, націленої на створення соціальних, політичних, економічних, організаційних, інституційних умов і гарантій задля соціалізації та інтеграції молоді і дітей у суспільні процеси, що здійснюються в їх і за їх участю [42].

Узагальнення трактувань науковців дало нам змогу виокремити, що молодіжна політика є "системна діяльність, що включає ефективну роботу органів державної влади та місцевого самоврядування з молоддю та молодіжними рухами, створення відповідних економічних, соціальних та культурних умов для інтелектуального, фізичного, морального й творчого розвитку молоді та її самовизначення як у власних інтересах, так і в інтересах держави" [17].

Операціоналізація поняття «державна молодіжна політика» передбачає виділення ключових складових, які піддаються оцінюванню та аналізу. Для цілей даного дослідження під державною молодіжною політикою розуміємо сукупність цілей, принципів, інституцій, інструментів та заходів, які держава (на національному та місцевому рівнях) здійснює щодо молоді (вікова група від 14 до 35 років відповідно до українського законодавства [48]). Таким чином, це поняття можна розкласти на такі виміри:

- цілі та пріоритети як довгострокові цілі (наприклад, створення умов для самореалізації молоді, підвищення її конкурентоспроможності) та пріоритетні напрями (участь молоді у прийнятті рішень, розвиток громадянської активності, підтримка молодіжних ініціатив тощо). Наприклад, метою молодіжної політики України визначено “створення умов для самореалізації та розвитку потенціалу молоді..., підвищення рівня її самостійності та конкурентоспроможності, забезпечення активної участі молоді в суспільному житті” [58]. До пріоритетів політики належать залучення молоді до громадсько-політичного життя, підтримка її соціально-економічного становлення (вирішення питань працевлаштування, забезпечення житлом, освітою, охороною здоров’я),

формування громадянської ідентичності, розвиток молодіжної інфраструктури та міжнародне молодіжне співробітництво;

- принципи реалізації як базові засади, яких дотримується держава у роботі з молоддю. Закон України проголошує принципи рівності прав молоді (недопущення дискримінації за ознаками статі, етнічного походження, місця проживання тощо), принцип участі молоді (залучення молодих людей до ухвалення рішень), обґрунтованості (політика ґрунтується на даних досліджень і потребах молоді) та міжсекторальної співпраці. В європейському розумінні мета молодіжної політики полягає в тому, щоб створити умови для навчання, можливостей та досвіду, які дозволять молодим людям набути компетентностей для інтеграції в суспільство та активної участі в демократії. Таким чином, принципово важливо, щоб молодіжна політика була орієнтована на розвиток потенціалу молоді, її участь і соціальну включеність;
- суб'єкти та інституції, тобто органи державної влади та інші інституції, відповідальні за формування та реалізацію молодіжної політики. На державному рівні центральним суб'єктом є Міністерство молоді та спорту України, яке формує та реалізує державну політику з питань молоді. При Кабінеті Міністрів діє Національна рада з питань молоді – консультативно-дорадчий орган для довгострокової стратегії. На місцевому рівні політику реалізують структурні підрозділи у справах молоді обласних та місцевих адміністрацій, а також молодіжні ради при органах місцевого самоврядування, що забезпечують участь молоді на місцях. Серед інституційної інфраструктури варто відзначити мережу молодіжних центрів (Всеукраїнський молодіжний центр; обласні та місцеві молодіжні центри і простори), які виконують функції щодо роботи з молоддю (надання простору для навчання, дозвілля, розвитку навичок тощо). Окремим новим суб'єктом є Український молодіжний фонд (УМФ) як державна установа, що на конкурсних засадах надає грантову підтримку молодіжним проектам і організаціям. Діяльність УМФ координує Міністерство молоді і спорту, а прозорість роботи Фонду забезпечується участю молодіжних представників в його управлінні;

- інструменти та заходи через конкретні програми, проєкти, законодавчі та фінансові механізми, через які реалізуються цілі молодіжної політики. Сюди відносяться державні цільові програми (наприклад, Державна цільова соціальна програма "Молодь України"), конкурси проєктів для молодіжних та дитячих громадських об'єднань з державним фінансуванням, гранти Президента України для обдарованої молоді, премії Кабінету Міністрів за особливі досягнення молоді, молодіжні обміни, волонтерські програми тощо. Також інструментами є нормативно-правові акти (законодавство у молодіжній сфері), інформаційні кампанії, освітні програми (наприклад, програма підготовки «Молодіжний працівник» для фахівців, що працюють з молоддю) тощо.

Визначивши основні складові поняття, можна операціоналізувати його для подальшого аналізу. Державна молодіжна політика нами оцінюватиметься через призму її входів тобто ресурсів, процесів та інструментів, прямих результатів і довгострокових ефектів. Таке структурування надалі дозволить чітко виокремити, які ресурси і заходи держава спрямовує на молодь, і яким чином це впливає на становище молодого покоління.

Отже, державна молодіжна політика є комплексним напрямом діяльності держави, спрямованим на створення умов для самореалізації молоді та її інтеграції у життя суспільства. Операціонально її можна розглядати через цілі та принципи, інституційну систему суб'єктів, інструменти реалізації та очікувані результати. Таке структурування слугуватиме основою для подальшого аналізу конкретних механізмів і програм молодіжної політики України.

1.2. Інституційне забезпечення молодіжної політики на регіональному рівні

Українська державна молодіжна політика спирається на розгалужену нормативно-правову базу та визначену систему інституцій, що забезпечують її реалізацію. Ключовим нормативним актом є Закон України «Про основні засади молодіжної політики». Це базовий закон, який визначає мету, завдання,

принципи, напрямки та механізми реалізації молодіжної політики, а також гарантії участі молоді у її формуванні та реалізації [1]. Цей Закон імплементував в національне законодавство європейські підходи до роботи з молоддю, зокрема більшість положень Європейської хартії участі молоді в місцевому та регіональному житті. У ньому закріплено визначення молоді (14–35 років) та створено нові механізми участі молоді (Національна рада при КМУ, молодіжні ради при органах влади, радники з питань молоді). Норми закону також врегулювали діяльність Українського молодіжного фонду як бюджетної установи при Мінмолодьспорті.

Важливим нормативним документом є також національна молодіжна стратегія до 2030 року (схвалена Указом Президента №94/2021 від 12.03.2021). Цей стратегічний документ визначає довгострокове бачення розвитку молодіжної політики на період до 2030 р., стратегічні пріоритети та цілі. Стратегія базується на європейських підходах «молодь за участь, розвиток, мобільність» і узгоджена з Цілями сталого розвитку ООН та Європейською молодіжною стратегією. Зокрема, Національна стратегія ставить у центр уваги конкурентоспроможність молоді, її участь у житті суспільства і мобільність, а також розвиток молодіжної інфраструктури [1]. Пріоритети Стратегії лягли в основу державних програм і реформ у молодіжній сфері.

Інституційну парадигму також формує державна цільова соціальна програма "Молодь України" на 2021–2025 роки (затверджена постановою КМУ №579 від 02.06.2021), яка конкретизує завдання молодіжної політики на середньостроковий період та передбачає заходи і показники їх виконання. Її метою визначено “створення можливостей для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, її участі та інтеграції у суспільне життя” [45]. Ця програма містить детальний план заходів за напрямками (підвищення участі молоді, розвиток громадянських компетентностей, зміцнення молодіжної інфраструктури, міжнародні обміни тощо) та систему моніторингу показників. Відповідальним виконавцем (державним замовником) Програми є Міністерство молоді і спорту, співвиконавцями – інші міністерства та обласні державні

адміністрації. Фінансування здійснюється за рахунок державного бюджету та співфінансування з місцевих бюджетів.

Також є низка нормативних актів Кабінету Міністрів України, що регулюють окремі механізми реалізації молодіжної політики: Порядок проведення конкурсу проєктів молодіжних організацій для надання державної фінансової підтримки (постанова КМУ №1049 від 12.10.2011), постанова КМУ №182 від 28.02.2023 про утворення Українського молодіжного фонду та інші. Ці нормативні документи визначають процедурні аспекти, напр. як саме надаються гранти і підтримка для молодіжних організацій, порядок функціонування мережі молодіжних центрів тощо.

Варто зазначити, що інституційна система реалізації молодіжної політики охоплює вертикаль від загальнодержавного до місцевого рівня, а також включає громадський сектор. Основними елементами цієї системи є центральний рівень, який включає Міністерство молоді та спорту України, що є головним органом виконавчої влади, що формує, реалізує державну молодіжну політику, розробляє стратегії і програми, координує діяльність інших органів, відповідає за нормативну базу та міжвідомчу взаємодію. Також при Кабінеті Міністрів функціонує Національна рада з питань молоді як платформа співпраці урядовців і молодіжних представників для вироблення стратегічних рішень у сфері молоді. До складу Національної ради входять представники молодіжних та дитячих громадських об'єднань, органів влади, молодіжних рад і студентського самоврядування. Національна рада покликана сприяти врахуванню думки молоді у формуванні державної політики та готувати пропозиції щодо пріоритетів і саме вона напрацьовує Національну молодіжну стратегію на виконання законодавства;

Місцевий рівень формують структурні підрозділи у справах молоді обласних, міських державних адміністрацій та виконкомів рад. Вони відповідають за розробку і виконання регіональних програм, підтримку молодіжних центрів, проведення заходів для молоді на місцях. При місцевих радах створюються молодіжні ради – консультативно-дорадчі органи з числа активної молоді, які можуть впливати на ухвалення рішень на місцевому рівні та

контролювати їх виконання. Молодіжні ради дають можливість молодим людям брати участь у розподілі ресурсів і формуванні пріоритетів громад. Окрім рад, запроваджено практику призначення радників з питань молоді при головах громад чи керівниках адміністрацій – це молоді активісти, які допомагають враховувати молодіжний аспект у діяльності влади.

В Україні формується трирівнева мережа молодіжних центрів. Національний рівень складає Всеукраїнський молодіжний центр, який здійснює методичну підтримку, навчання молодіжних працівників, вивчає потреби молоді та пропонує інновації у молодіжній роботі. В кожному регіоні створено обласні молодіжні центри, що координують мережу на місцях, забезпечують тренінги і поширення кращих практик. На локальному рівні діють місцеві молодіжні центри та простори – місця, куди молодь може прийти для змістовного дозвілля, навчання, волонтерства; саме вони реалізують безпосередню молодіжну роботу (тренінги, клуби за інтересами, просвітницькі заходи). Функціонування молодіжних центрів забезпечується коштами їхніх засновників (зазвичай кошти місцевого бюджету, іноді спільно з донорськими проєктами) та іншими джерелами. Закон гарантує, що фінансування діяльності молодіжних центрів здійснюється за рахунок засновників (тобто публічних коштів) та дозволяє залучати інші незаборонені джерела.

Відповідно до закону держава визнає важливу роль молодіжних і дитячих громадських організацій у соціалізації молоді та надає їм підтримку (фінансову, інформаційну, методичну). Існують конкурси проєктів, за результатами яких молодіжні та дитячі громадські об'єднання отримують гранти на проведення заходів загальнодержавного рівня. У цьому контексті зазначимо, що такі конкурси адмініструє Міністерство молоді і спорту, а також аналогічні конкурси на місцевому рівні для фінансування регіональних програм за кошти місцевих бюджетів. Новостворений Український молодіжний фонд надає бюджетні гранти як інституційну підтримку (для розвитку спроможності організацій) та проєктну підтримку (для реалізації конкретних молодіжних ініціатив).

Таким чином, нормативно-інституційний каркас молодіжної політики України складається із сучасного закону, довгострокової стратегії, конкретних

програм та розгалуженої системи виконавців і партнерів. Законодавче підґрунтя закріплює права молоді та обов'язки держави, тоді як інституційний механізм – від міністерства до місцевих рад і центрів – забезпечує практичну реалізацію політики по всій країні. Загалом модель управління молодіжною політикою в Україні є багаторівневою, із поєднанням державного керівництва і широкого залучення молодіжного громадського сектору.

Україна створила ґрунтовне нормативно-правове поле для молодіжної політики (спеціальний закон, стратегія, державні програми) та вибудувала інституційну інфраструктуру її реалізації. Ключовими ознаками є участь молоді в ухваленні рішень (через молодіжні ради та інші механізми), поєднання державних і громадських інституцій, а також орієнтація на європейські стандарти. Ці засади формують фундамент, на якому базуються конкретні ресурси, інструменти та заходи молодіжної політики.

Для розуміння логіки реалізації державної молодіжної політики доцільно розглянути її аналітичну структуру у вигляді своєрідної логічної моделі. Така модель відображає, як ресурси і заходи (inputs&instruments) трансформуються через діяльність у конкретні продукти (outputs) та суспільні ефекти (outcomes/impacts). Застосування подібного підходу відповідає сучасним принципам публічної політики, орієнтованої на результат. У таблиці 1.1 наведено узагальнену схему молодіжної політики України за логікою «входи – інструменти – результати – ефекти».

У цій таблиці нами схематично узагальнено, як ресурси (входи) молодіжної політики трансформуються через інструменти (заходи та механізми) у безпосередні результати та кінцеві ефекти. Ця логічна модель відображена в тексті та враховується при аналізі. Як показує ця схема, «входами» виступають ресурси – фінансові, інституційні, людські, нормативні – які держава та партнери вкладають у сферу роботи з молоддю.

Узагальнена схема молодіжної політики України

«Входи» (ресурси)	«Інструменти» (заходи та механізми)	Безпосередні результати (outputs)	Кінцеві ефекти (outcomes & impacts)
Фінансові ресурси: бюджетні кошти (державні, місцеві), міжнародні гранти, приватні внески. Інституційні ресурси: мережа молодіжних центрів, організації, кваліфіковані молодіжні працівники. Нормативні ресурси: законодавча база, стратегія, програми.	Програми і проекти: освітні, волонтерські, культурні, працевлаштування, здоров'я тощо. Фінансові механізми: гранти, пільгові кредити, премії, стипендії. Інституційні механізми: робота молодіжних центрів, консультації молодіжних рад, тренінги для працівників. Регуляторні дії: нормативні акти, що забезпечують права молоді (на освіту, працю, житло), квоти, гарантії.	Реалізовані заходи та продукти: - Кількість проведених тренінгів, форумів, заходів для молоді - Число наданих грантів, кредитів, стипендій молоді - Кількість функціонуючих молодіжних центрів, охоплена ними аудиторія - Створені інформаційні продукти (платформи, кампанії). - Підготовлені молодіжні працівники (сертифіковані кадри).	Зміни у становішчі молоді та суспільстві: - Підвищення участі молоді у громадському житті (зростання відсотка молоді, залученої до громадських організацій, волонтерства)[66]. - Поліпшення навичок та конкурентоспроможності (зменшення молодіжного безробіття, збільшення частки молоді з професійною освітою). - Соціальна інтеграція та згуртованість (зменшення числа молоді, що не навчається і не працює; зростання частки молоді, що відчуває себе інтегрованою в громаду). - Покращення здоров'я та безпеки (зниження показників шкідливих звичок, ризикованої поведінки; підвищення обізнаності про здоровий спосіб життя). - Громадянська ідентичність, патріотизм (зростання частки молоді, що бере участь у виборах, довіряє демократії). - Резиліентність молоді – здатність долати кризи (наприклад, адаптивність під час воєнного стану; участь у волонтерстві задля спільного блага).

Примітка. Складено самостійно

Зокрема, це бюджетні кошти (розглянуті в п. 1.3), мережа установ і організацій (центри, фонди, відділи), законодавчі норми, а також кваліфікований персонал (молодіжні працівники, фахівці із соціальної роботи тощо).

Інструментами є все розмаїття заходів, методів та механізмів, якими молодіжна політика реалізується безпосередньо, вони можуть бути програмно-проектними (певна програма з чіткими заходами, наприклад тренінги з підприємництва для молоді), фінансовими (виплата матеріальної підтримки: гранти, кредити, стипендії), інституційними (робота центрів, рад, служб підтримки) і регулятивними (встановлення правил і пільг: наприклад, законодавчі квоти на працевлаштування молодих фахівців). Інструменти є «мостом» між ресурсами і безпосередніми результатами.

Результатами (outputs) є те, що безпосередньо отримується внаслідок реалізації заходів: кількість проведених подій, навчена молодь, видані кредити чи гранти, створені нові можливості. Ці показники зафіксовані у планах і звітах. Кількість молоді, охопленої діяльністю Всеукраїнського молодіжного центру, вимірюється як відсоток від загальної чисельності молоді – цей показник планово зростав щороку і у 2025 р. мав становити близько 3,98% (хоч і виглядає невеликим, бо ідеться про сотні тисяч осіб). Результати також включають, наприклад, скільки молодіжних працівників пройшли навчання за програмою «Молодіжний працівник» (план – майже 28 тис. осіб за 5 років), скільки молоді взяло участь у міжнародних обмінах (протягом 2021–2025 років планувалося сумарно понад 18 тисяч осіб у партнерських обмінах з іншими державами) тощо.

Ефекти (outcomes/impacts) є довгостроковими змінами у становищі молоді та суспільства під впливом реалізованої політики. Їх виміряти складніше, але саме вони є кінцевою метою. Прикладами бажаних ефектів є підвищення рівня громадянської активності молоді (наприклад, зростання частки молоді, що волонтерить чи бере участь у громадських організаціях – за даними досліджень, частка молоді-волонтерів зросла з 20% до 42% протягом першого року повномасштабної війни, що частково є результатом патріотичного виховання та наявності волонтерських можливостей), зниження безробіття серед молоді (як наслідок програм працевлаштування та економічної підтримки), поліпшення здоров'я (вимірюється через зниження рівня шкідливих звичок, покращення обізнаності про здоров'я), зростання чисельності молоді, яка реалізує свої права (більше молоді навчається у закладах вищої освіти, користується державними гарантіями, такими як пільгові кредити на житло). До важливих індикаторів ефективності політики належить рівень соціальної залученості молоді – наприклад, частка молодих людей, що не залучені ні в освіту, ні в роботу, ні в навчання. Скорочення цієї частки свідчить про ефективність молодіжної політики. Інший комплексний ефект – формування громадянської ідентичності та патріотизму, який проявляється у високій мотивації молоді захищати країну, зберігати національні цінності (у 2022–2023 рр. тисячі молодих українців

добровільно вступили до лав ЗСУ або тероборони, що побічно відображає виховання почуття обов'язку).

У цій логіці особливу роль відіграє зворотний зв'язок, оскільки оцінка ефектів та результатів дає змогу коригувати використання ресурсів та обирати найдієвіші інструменти. Наприклад, якщо моніторинг показує, що певні заходи не призводять до бажаного ефекту (скажімо, чисельність молоді, котра працевлаштувалася після тренінгів, не зростає), то можна переглянути сам інструмент (методи навчання або підвищити стимулювання роботодавців). Відтак модель «inputs → outputs → outcomes» є основою для системи моніторингу та подальшого оцінювання молодіжної політики.

Важливо зазначити, що у реальному житті ефекти залежать не лише від зусиль молодіжної політики, а й від ширшого контексту – економічної ситуації, демографічних тенденцій, впливу медіа, сімейного виховання тощо. Тому при оцінці успішності політики слід відокремлювати власне внесок програм від зовнішніх факторів. Проте логічна модель дозволяє чітко прослідкувати, чи досягнуто безпосередніх результатів (що безперечно в компетенції виконавців програми) і якою мірою зафіксовано позитивну динаміку показників ефекту.

Аналітична структура молодіжної політики є цілісною логічною схемою перетворення ресурсів і заходів у реальні зміни для молоді. Виділення ланок «входи – інструменти – результати – ефекти» допомагає планувати політику (через визначення необхідних ресурсів і оптимальних інструментів) та оцінювати її (через вимірювання результатів і впливів за ключовими індикаторами). Такий підхід забезпечує прозорість і підзвітність молодіжної політики: за наявності чітких показників можна обґрунтувати бюджетні витрати та коригувати програми для досягнення більшого ефекту.

Необхідною складовою інституційного управління у сфері молодіжної політики є моніторинг та оцінювання як регулярне відстеження прогресу і аналіз ступеня досягнення поставлених цілей. На наш погляд, запровадження цієї системи дозволяє приймати рішення на основі даних (evidence-based policy) та робити політику більш гнучкою і дієвою. Таким чином, в Україні поступово

формуються інститути та індикатори, покликані оцінювати ефективність молодіжних програм.

Розділ 2. КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Моніторинг стану реалізації молодіжної політики через призму сучасних викликів і загроз

Нові реалії демонструють нові аспекти інституційного регулювання молодіжної політики. Зокрема у молодіжній політиці України відбувається інтеграція принципу гендерної рівності полягає в забезпеченні рівного доступу

дівчат і юнаків до всіх програм та ресурсів, а також в урахуванні специфічних потреб кожної статі. Законодавчо дискримінація за ознакою статі заборонена (принцип рівності прав) [44]. На практиці гендерний мейнстримінг реалізується шляхом гендерно-чутливого планування заходів, тобто стеження, щоб у проєктах брали участь як хлопці, так і дівчата, за можливості вирівнюють пропорції. Наприклад, конкурси проєктів особливо заохочують ініціативи, спрямовані на розширення можливостей дівчат у STEM-напрямах, лідерстві, підприємстві – традиційно там, де дівчата менш представлені. При Міністерстві молоді та спорту призначено уповноважених з гендерних питань, які аналізують програми на відповідність Державній стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Окремий аспект державної молодіжної політики полягає у підтримці молодих жінок уразливих категорій, зокрема вагітних дівчат-підлітків, матерів-одиначок, тих, хто постраждав від гендерно зумовленого насильства. У цьому напрямі молодіжна політика стикається із реалізацією соціальної політики, зокрема функціонують центри соціально-психологічної допомоги для молодих матерів, “гарячі лінії” для жертв насильства (у цьому контексті значимо, що значна частка звернень припадає саме на молодь). Такі програми часто реалізуються у співпраці з міжнародними фондами (ООН Жінки, UNFPA). Під час війни питання захисту дівчат і молодих жінок від сексуального насильства в зоні конфлікту та від торгівлі людьми стало критично важливим – молодіжні центри разом із соцслужбами поширюють інформацію про безпечну поведінку, про те, куди звернутися у разі небезпеки.

Гендерний вимір стосується і чоловіків. Статистика демонструє, що молоді чоловіки більш схильні до ризикованої поведінки (зловживання алкоголем, ДТП) і стають групою ризику щодо смертності. Політика здорового способу життя більшою мірою націлена на хлопців (кампанії з безпеки дорожнього руху, профілактики ВІЛ/СНІД серед молоді), враховуючи, що юнаки статистично частіше нехтують цим. Так само підтримуються ініціативи, що руйнують гендерні стереотипи – наприклад, заохочення хлопців до відповідального батьківства (“Тато-школи”) або навчання дівчат лідерству (“Girls Lead” тощо).

Окремою категорією молодих людей є молоді люди з інвалідністю або особливими потребами, котрі часто стикаються з подвійними бар'єрами – фізичними (доступність приміщень, транспорту) і соціальними (стереотипи, ізоляція). Державна молодіжна політика інтегрує цю проблему двома шляхами:

1) усі нові молодіжні центри та простори проєктуються як безбар'єрні (відповідно до ініціативи “Без бар'єрів”, яку просуває Офіс першої леді) – наприклад, Національна стратегія до 2030 р. передбачає створення “безбар'єрного молодіжного простору” в кожній громаді;

2) підтримуються спеціалізовані проєкти для молоді з інвалідністю – від інклюзивних спортивних заходів до освітніх програм із навичок самостійного життя.

На сьогодні при Міністерстві молоді і спорту діє програма “Молодь з особливими потребами”, в рамках якої щороку фінансуються 2–3 проєкти НУО, спрямовані на соціалізацію такої молоді (наприклад, творчі фестивалі для талановитої молоді з інвалідністю). Крім того, квоти на працевлаштування людей з інвалідністю (4% на підприємствах) стосуються і молодих працівників – їх дотримання теж важливе для молодіжної політики (хоча це радше компетенція служб зайнятості).

Особлива увага в державній молодіжній політиці приділяється маргіналізованій молоді. До маргіналізованих груп молоді можна віднести: молодь із сільської місцевості (має менший доступ до якісної освіти та дозвілля); молодь із бідних родин; сиріт та вихідців з інтернатів; представників національних меншин (ромська молодь, кримськотатарська молодь тощо); ЛГБТ+ молодь, що може стикатися з упередженнями; молодь, яка перебуває у конфлікті із законом (засуджені підлітки, умовно-достроково звільнені).

Державна політика проголошує недискримінацію і намагається точково підтримувати такі категорії через спеціальні програми. Наприклад, для сільської молоді діють програми мобільних молодіжних центрів – автобуси, що їздять по селах, проводять освітні заходи, привозять інформацію і тренерів туди, де немає стаціонарних закладів. Також програма “Молодіжний працівник” спеціально

тренує кадри для об'єднаних територіальних громад, щоб там з'явилися фахівці, які працюватимуть із молоддю на місці.

Для дітей-сиріт та осіб із числа дітей-сиріт (18-23 роки) діє гарантія забезпечення житлом – їм купують чи будують житло за державний кошт або дають грошову компенсацію. Молодіжна політика координується зі службами у справах дітей, щоб ці молоді люди не залишилися без підтримки після виходу з інтернату. Крім того, сироти мають пільги на освіту (безкоштовне навчання, стипендії) – держава контролює їх надання.

Щодо молоді етнічних меншин: проводяться культурно-освітні заходи, що сприяють інтеграції. Наприклад, для ромської молоді у деяких регіонах організують навчальні табори, де навчають основ грамотності, правових знань, щоб вивести їх з ізоляції. Для кримськотатарської молоді (біженців з Криму) діють проекти підтримки їхньої культурної самобутності і водночас залучення в українське студентське середовище.

Російська агресія та запровадження воєнного стану з лютого 2022 року кардинально змінили контекст, в якому реалізується державна молодіжна політика України. Молодь опинилася як серед основних захисників країни, так і серед найбільш вразливих категорій населення, що зазнали впливу війни (втрати близьких, переміщення, економічна невизначеність). Ця ситуація висунула нові виклики та пріоритети для молодіжної політики, що потребують врахування як на національному, так і регіональному рівнях.

Мільйони громадян, у тому числі значна кількість молоді, були змушені покинути свої домівки на сході та півдні країни, рятуючись від бойових дій. За оцінками, серед ВПО частка молоді дуже висока – молоді люди мобільніші і частіше виїжджали у безпечні регіони. У дослідженні наприкінці 2022 р. 16% опитаних молодих українців зазначили, що вони особисто або їхні сім'ї перемістилися в інші населені пункти внаслідок війни [11].

Молоді внутрішньо переміщені особи потребують особливої уваги, оскільки їм необхідні умови для продовження освіти на новому місці, інтеграції в місцеві громади, працевлаштування або отримання тимчасової допомоги. Державна молодіжна політика відреагувала створенням програм підтримки ВПО

(хоч і не спеціально молодіжних, але молодь є серед бенефіціарів). Зокрема для студентів-внутрішньо переміщених осіб запроваджено пріоритет у наданні місць у гуртожитках, соціальні стипендії; для молоді-ВПО діють програми перекваліфікації через службу зайнятості.

Молодіжні центри в західних і центральних областях стали хабами допомоги – вони приймали переселенців, надавали психологічну підтримку, проводили інтеграційні заходи. Держава стимулювала волонтерські ініціативи для роботи з ВПО-молоддю, фінансуючи через гранти проєкти, спрямовані на соціалізацію переселених підлітків та юнацтва (майстер-класи, екскурсії, табори). Пріоритетними стали завдання інтеграції молоді з тимчасово окупованих та деокупованих територій та молоді-переселенців в український соціокультурний простір – це навіть було включено до Закону як одне з завдань молодіжної політики (п. 10 ч. 3 ст. 3 Закону: “інтеграція молоді з тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб до українського соціокультурного простору” [48]).

У цьому контексті зазначимо, що війна породила феномен масового волонтерського руху, значною мірою очоленого молоддю. Сотні тисяч молодих українців долучилися до волонтерської діяльності - плели сітки, розвозили гуманітарну допомогу, збирали кошти на спорядження для армії, допомагали переселенцям. За даними опитувань, частка молоді, зайнятої волонтерством, зросла з 20% до 42% протягом першого півріччя війни [19].

Реалії демонстрували, що держава підтримувала цей рух інституційно, оскільки було спрощено процедури реєстрації волонтерів, надано податкові пільги для благодійних зборів. Молодіжні ради і центри переорієнтували роботу на забезпечення потреб фронту і тилу. Молодіжна політика в цей час дещо деформалізувалася, оскільки пріоритет перейшов від планових заходів до ініціатив “знизу” по підтримці армії. Уряд став підтримувати проєкти, пов’язані з обороною та національно-патріотичним вихованням, ще більше: збільшено фінансування патріотичних таборів, тренінгів з домедичної допомоги та військових навичок для молоді, конкурсів на найкращі волонтерські практики. Законодавчо молодіжним працівникам дозволили брати активну участь у

волонтерській діяльності в робочий час за згодою керівництва, що сприяло залученню кадрів на ці потреби.

Окремо варто відзначити молодь-військовослужбовців, оскільки значна частка особового складу ЗСУ – це особи до 35 років (багато контрактників, мобілізованих та добровольців із числа молоді). Після їхнього повернення з фронту постане комплекс завдань реінтеграції молодих ветеранів. У 2022 році вже започатковано Всеукраїнську програму ментального здоров'я (ініціатива першої леді), де однією з категорій бенефіціарів є молоді ветерани та члени їхніх сімей [35]. Проводяться тренінги для психологів з роботи з військовими, групи підтримки для ветеранів-студентів тощо. Отже, пріоритет психологічної та соціальної підтримки молоді, що пройшла крізь бойові дії або втратила близьких на війні, став новим напрямом молодіжної політики.

Стало очевидним, що війна вдарила по ринку праці, при цьому молодь традиційно вразлива до безробіття, і в 2022 р. ця проблема загострилася. В опитуваннях 19% молодих людей зазначили, що стурбовані неможливістю працевлаштуватися [19]. Багато молоді втратили роботу або не можуть знайти перше місце через згортання бізнесів. Тому державна політика змістила акцент на програми підтримки зайнятості, зокрема запущено урядові гранти для навчання ІТ-спеціальностям (багато молодих людей скористалися програмою “IT Generation”), програму мікрогрантів “єРобота” для започаткування бізнесу, де значна частина отримувачів – молоді підприємці. Також уряд анонсував імплементацію Молодіжної гарантії – щоб кожен молодий українець протягом кількох місяців після звернення до служби зайнятості отримав пропозицію роботи, стажування або навчання [19].

Хоч ця ініціатива поки на початковій стадії, але вже виділяються кошти на оплачувані громадські роботи для молоді, стажування у бізнесі за державної підтримки. У фокусі – молоді люди, які повертаються з армії і для них готуються програми перекваліфікації (щоб військові навички конвертувати в цивільні професії) і підтримки бізнес-стартапів ветеранів.

Поняття “резилієнтності” як психологічної стійкості, здатності протистояти викликам увійшло до лексики молодіжної політики під час війни.

Фактично, акцент змістився на те, щоб допомогти молодим людям впоратися зі стресом, втратами, невизначеністю. Молодіжні центри почали проводити тренінги з управління стресом, розвитку навичок подолання кризи. З'явилися волонтерські ініціативи “рівний-рівному” для психологічної підтримки підлітків. На державному рівні спільно з партнерами (ЮНІСЕФ тощо) запущено інформаційні кампанії про кризові лінії підтримки, про важливість звертатися по допомогу.

Тему резилієнтності молоді було винесено і в назву нової концепції державної програми на 2026-2030 роки – “Молодь України: покоління стійкості – 2030”, яку уряд схвалив у серпні 2025 р. [44]. Це свідчить, що на державному рівні сформувався розуміння: молодіжна політика в найближчі роки має виховувати стійке покоління, здатне відбудовувати країну і адаптуватися до поствоєнних умов. Серед практичних кроків – інтеграція компоненту психосоціальної підтримки в усі молодіжні програми, зокрема на кожному молодіжному заході є тренер із психологічної грамотності, створення куточків психолога в молодіжних центрах.

Війна збільшила кількість молоді з інвалідністю (поранення, ампутації у солдатів, травми цивільних), тож тепер інклюзивність виходить на перший план. Молодіжна політика має враховувати потреби цих молодих людей: доступність інфраструктури, програми реабілітації, навчання новим навичкам. Це переплітається з гендерним аспектом: серед поранених військових є і юнаки, і дівчата, і підтримка має бути чутливою до гендерних особливостей (наприклад, протезування для жінок-військових має свої нюанси). Волонтерські проєкти типу “Незламні” допомагають молодим ветеранам з протезами долучитися до спортивних активностей – держава підтримує це грантами.

Різні області зазнали різного тягаря війни. Тому молодіжна політика стала більш децентралізованою та адаптивною: регіони, що прийняли багато ВПО (наприклад, західні області), сконцентрували програми на інтеграції та зменшенні міжкультурної напруги між місцевими і приїжджими (організовували спільні заходи, дискусійні клуби, де молодь з різних регіонів знайомиться).

Прифронтові регіони (північ, центр), які зазнали обстрілів, більше уваги приділяють безпеці молоді (тренінги з мінної безпеки, навчання діям в надзвичайних ситуаціях). Деякі регіони вперше створили молодіжні ради, щоб залучити молодь до вирішення гуманітарних питань. Тобто війна парадоксально стимулювала розвиток молодіжної активності навіть там, де раніше вона була слабкою, – бо виникла спільна біда, яка згуртовує.

Законодавчо реагуючи, Верховна Рада вносила зміни до молодіжного закону: вже прийнято поправки щодо удосконалення механізмів фінансування і залучення молоді в умовах воєнного стану [44]. Також у 2023 р. знижено віковий ценз для молодіжних рад, в них дозволено входити з 14 років, з метою, щоб школярі теж могли долучатися, адже їхній голос важливий. Приклади нових ініціатив воєнного часу в молодіжній сфері нами згруповано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Приклади нових ініціатив воєнного часу в молодіжній сфері

Інституційна ініціатива	Зміст ініціативи	Прояви реалізації
Програма "Віднова.UA"	спеціальна ініціатива молодіжних обмінів для відбудови країни	За нею групи молоді з одних регіонів їздять допомагати у постраждалі громади (розбирати завали, проводити освітні заходи). Мета – залучити молодь до процесу національної відбудови через волонтерство
Проєкт "Молода Варта"	створення мережі молодіжних волонтерських штабів у громадах, що координують допомогу військовим і населенню	Ця мережа виросла з низової ініціативи, але у 2023 р. отримала інституційну підтримку від Мінмолодьспорту та донорів (гранти на обладнання волонтерських центрів)
Платформа "Єдині"	інтеграційний проєкт для молоді-переселенців, де їх навчають української мови (для вихідців із російськомовних територій), історії та культури регіону перебування	Реалізується Мінмолодьспортом спільно з громадськими організаціями та Міністерством культури, фактично спрямована на подолання розривів між молоддю з різних частин країни

Примітка. Складено самостійно на основі [12]

В умовах об'єктивності небезпеки офлайн-зборів робота держави з молоддю перейшла в онлайн. У застосунку "Дія" запустили розділ "Молодь" з інформацією про можливості (навчання, гранти). Соціальні мережі стали платформами для молодіжних кампаній (психологічна підтримка, профорієнтація). На наш погляд, цифровізація молодіжної політики – теж новий виклик і водночас можливість, пришвидшена війною.

Підсумовуючи, воєнний час вніс корективи у пріоритети молодіжної політики: на перший план вийшли безпека, патріотизм, допомога найбільш

постраждалим категоріям, психічне здоров'я, згуртованість та роль молоді у перемозі й відновленні країни. Водночас базові завдання (освіта, працевлаштування, участь) нікуди не зникли – просто тепер реалізуються з урахуванням військових реалій. Молодь України продемонструвала себе як надзвичайно активний і відповідальний агент змін під час війни, що відзначається і керівництвом держави: “Українська молодь відіграє ключову роль у відбудові країни та формуванні її європейського майбутнього”, – наголошують урядовці [62]. Це означає, що після війни на молодь покладаються великі надії, а отже, інвестиції в молодіжну політику мають тільки зростати.

У 2023-2024 роках держава почала закладати основи повоєнної молодіжної політики, зокрема оновлюється стратегія до 2030 року, розширюється співпраця з європейськими програмами. У цьому напрямку, на наш погляд, головне - це врахувати уроки війни: гнучкість, адресність, залучення самих молодих людей до розробки рішень. Саме молодь часто першою реагувала на кризи, тому державній політиці важливо підтримати цю енергію і самореалізацію, зробити їх системною частиною відбудови країни.

Отже, війна в Україні суттєво вплинула на молодіжну політику, змістивши її акценти на підтримку переміщеної та постраждалої молоді, мобілізацію волонтерської активності, психологічну стійкість та інтеграцію молоді в процес відбудови держави. Державна політика адаптується – через нові програми (ментальне здоров'я, інтеграція ВПО, економічна підтримка), коригування існуючих заходів і тісну співпрацю з волонтерським сектором. Молодь стала не лише об'єктом підтримки, а й суб'єктом оборони і відновлення країни, що вимагатиме подальшого перегляду молодіжної стратегії на наступні роки. Загалом воєнний контекст висвітив критичну важливість інвестування в молоде покоління як запоруку стійкості суспільства.

Сучасна державна молодіжна політика декларує принцип рівності прав та можливостей для всіх категорій молоді [1]. Це означає, що політика має бути інклюзивною – враховувати різноманітність молодіжної спільноти за ознаками статі, соціального стану, етнічного походження, стану здоров'я, місця

проживання тощо, і спрямовувати особливі зусилля на підтримку тих груп молоді, які є маргіналізованими або стикаються з додатковими бар'єрами.

2.2 Компаративний аналіз реалізації державної молодіжної політики в Тернопільській області

Тернопільська область – малозаселений регіон, оскільки на початок 2022 р. її постійне населення становило близько 1,0185 млн. осіб [64]. Молодь віком від 14 до 35 років складає значну частину населення регіону. Проте демографічні тенденції є доволі негативними, оскільки спостерігається природне зменшення кількості населення, низький рівень народжуваності та старіння населення. Крім того, частина молодих людей виїжджає на роботу або навчання за межі області чи країни. Зокрема, за даними статистичних звітів, на Тернопільщині щорічно зменшується населення. У поєднанні з цими процесами в області виокремлюються такі виклики: збереження кадрового потенціалу у сільських громадах та адаптація соціальної інфраструктури до потреб старіючого населення.

В умовах сучасних викликів молодь Тернопільщини стикається із низкою соціально-економічних та психологічних проблем. По-перше, це обмежені можливості для самореалізації, що проявляється через відсутність достатньої кількості якісних робочих місць, необхідність конкурентної освіти та спеціалізації, а також зростаючі ціни на житло і комунальні послуги. Як наслідок, молоді люди часто відчують фінансові труднощі і нерідко змушені виїжджати з рідного краю на навчання чи заробітки.

По-друге, існує слабка громадянська активність молоді, оскільки у багатьох населених пунктах відсутні організовані осередки для самоврядування чи творчої діяльності, не налагоджена достатня комунікація між владою та молоддю. Соціальна апатія і брак ініціативності призводять до низького відсотка молоді, залученої до волонтерства та громадських проєктів.

По-третє, виокремлюються соціально-психологічні проблеми: відчуття невизначеності у майбутньому, наслідки війни (травматизація, перерозподіл

ролей у сім'ї та на ринку праці), а також відсутність у деяких сільських територіях умов для цікавого дозвілля (відсутні сучасні молодіжні простори та заклади культури). Таким чином, основні проблеми молоді області зводяться до недостатніх умов для розвитку (освіти, праці, дозвілля) та низької мотивації до громадянської активності. Підвищення рівня зайнятості молоді, розвиток інфраструктури дозвілля і налагодження діалогу між владою та молоддю – серед ключових завдань соціальної політики в області.

У Тернопільській області управління молодіжною політикою відбувається на кількох рівнях. На обласному рівні головним координатором є управління молоді і спорту обласної військової адміністрації (ОВА), яке у 2024 р. реорганізовано в окреме управління «молоді, спорту та іміджевих проєктів». Управління молоді, спорту та іміджевих проєктів ОВА відповідає за загальне стратегічне планування, моніторинг реалізації програм і бюджетне фінансування молодіжних заходів. Воно також співпрацює з обласною радою та наглядовою комісією з питань молодіжної політики щодо розробки та оновлення регіональних програм. В обласній адміністрації також функціонує обласний консультативно-дорадчий орган – Молодіжна рада при Тернопільській ОВА, до складу якої обираються лідери громадських молодіжних організацій [65].

На місцевому рівні створено мережу молодіжних центрів та хабів, розташованих у місті Тернополі та найбільших громадах області. Станом на 2023 рік налічувалося близько 9 таких центрів, де молоді надається доступ до інформаційних, освітніх і дозвіллевих програм. У кожній територіальній громаді при виконавчих комітетах організовані посади молодіжних фахівців або координаторів та діють місцеві консультативні ради з молодіжної політики. Це спрямовано на формування горизонтальних каналів комунікації, аби молодь брала участь у прийнятті місцевих рішень.

У січні 2025 року у Тернопільській ОВА відбулися установчі збори новоствореної Молодіжної ради при ОВА (19 обраних членів з різних громад). Це перше засідання свідчить про активізацію громадянського середовища: упродовж реалізації програми «Молодь Тернопільщини 2021–2025» кількість місцевих молодіжних рад зросла більш ніж удвічі. Зазначимо, що пріоритети

обласної програми відповідають стратегічним засадам розвитку регіону [63]. Інституційна мережа доповнюється співпрацею з освітніми та громадськими організаціями: в ОДА консультує департамент освіти щодо залучення молоді, а громадські об'єднання включені до консорціуму розробників та виконавців молодіжних ініціатив.

Програма «Молодь Тернопільщини 2021-2025» окреслює ключові напрями підтримки молоді, носить міжсекторний характер і передбачає залучення коштів усіх рівнів бюджетів. Її основною метою є створення сприятливих умов для розвитку молодої людини у всіх сферах життя, від освіти й працевлаштування до здоров'я і патріотичного виховання. Зазначені у програмі пріоритети логічно доповнюють стратегію розвитку області на 2021–2027 роки, а саме – утвердження соціального партнерства в молодіжній сфері і розвиток активної громадянської позиції молоді.

Основні пріоритети програми включають завдання щодо підвищення рівня компетентностей молоді через розвиток освітніх і тренінгових можливостей (лідерські школи, проєктний менеджмент тощо), популяризації волонтерства та соціальної відповідальності, зокрема через проєкти на підтримку ветеранів і внутрішньо переміщених осіб; стимулювання участі молоді у місцевому самоврядуванні та громадських ініціативах (створення молодіжних рад, залучення до проєктів місцевого розвитку); зміцнення громадської згуртованості та національно-патріотичне виховання.

До ключових заходів програми відносяться різноманітні освітні та соціальні акції шляхом проведення численних тренінгів і семінарів для молоді (лідерство, здоровий спосіб життя, підприємництво), підтримка молодіжних проєктів через конкурси та гранти, організація обласних форумів, таборів та акцій (екологічних, спортивних, волонтерських; інформаційні кампанії і відзначення пам'ятних дат (День молоді, День студентів тощо), що підвищують обізнаність молоді про свої права та можливості; - заходи національно-патріотичного спрямування: тематичні вишколи, фестивалі патріотичної пісні, конкурси історичних проєктів та зустрічі з ветеранами.

Ці заходи покликані задовольнити комплексні потреби молоді задля від розвитку професійних навичок до формування активної громадської позиції. Програма здійснюється спільно з іншими структурами (освіта, культура, спорт, ЦНАПи), що дозволяє координувати діяльність органів влади та громадських організацій для досягнення спільних цілей у молодіжній політиці. Таким чином обласна програма «Молодь Тернопільщини 2021-2025» створює єдиний стратегічний каркас для підтримки молодого покоління регіону.

Упродовж 2023–2024 років на Тернопільщині відбулося чимало проєктів та заходів у рамках програми, які демонструють її практичну дію. Зокрема, організовано освітні тренінги для працівників з молодіжної політики: національна програма «Молодіжний працівник» охопила весь регіон, в 2024 році проведено 3 комплексні тренінги, участь у яких взяли 77 фахівців із громад [39]. Під час цих навчань учасники здобули знання з організації роботи з молоддю за умов воєнного стану, проєктного менеджменту та волонтерської діяльності, що підвищило професійний рівень активістів та адміністраторів у громадах.

У рамках адаптації до нових викликів організовано спеціальні заходи в умовах війни. Наприклад, від початку повномасштабної агресії для молоді проводились тренінги з безпеки й першої домедичної допомоги, акції на підтримку волонтерства (плетіння маскувальних сіток, збір допомоги для переселенців та військових) та інформаційні кампанії з підвищення культури поведінки під час тривог [62]. Такі ініціативи сприяли посиленню соціальної солідарності і психологічній підтримці молодих людей в умовах воєнного стану.

Пік активності в екологічному та спортивному напрямках регіональної молодіжної політики на Тернопільщині припав на літо 2023 року, коли проведено кілька молодіжних сплавів та походів, поєднаних з екологічними акціями. Наприклад, учасники одноденного байдаркового сплаву по Дністру не лише займалися спортом, а й прибирали узбережжя та вивчали природничу тематику (підвищуючи екологічну свідомість). Ці заходи сприяли популяризації здорового способу життя і залученню широких верств молоді до активного відпочинку.

Також традиційно проведено молодіжні форуми і конкурси, присвячені Дню молоді та іншим подіям. Наприклад, у жовтні 2024 року Тернопіль приймав Всеукраїнський форум молодіжних рад, де представники обласних і місцевих рад обмінювалися успішними практиками. Аналогічно, літній обласний молодіжний форум 2023 р. зібрав сотні активістів з усієї області – учасники презентували власні соціальні проєкти та отримали відзнаки за громадську активність. Такі платформи стали ефективним каналом діалогу між молоддю і владою, сприяючи мережуванню та реалізації ініціатив.

У цьому контексті варто відзначити грантові конкурси для молодіжних ініціатив: у серпні 2023 року на обласному форумі відбувся тренінг з написання грантових заявок, що дало поштовх кільком проєктам: зокрема, молодіжний центр отримав гроші на оновлення простору, у сільській громаді реалізовано мовні курси, а студентський стартап отримав підтримку. Таким чином, молодіжні гранти стали дієвим інструментом стимулювання підприємливості і креативності молоді регіону.

Наведенні приклади свідчать, що за 2023–2024 роки програма «Молодь Тернопільщини» активно наповнювалася конкретними діями – освітніми, волонтерськими, культурними та патріотичними. Кожен із цих кроків створює позитивний імпульс для розвитку молодіжного середовища області та формування активної громадянської позиції у молодого покоління.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Контури змін фінансового забезпечення реалізації молодіжної політики на регіональному рівні

Реалізація молодіжної політики в Тернопільському регіоні значною мірою відбувається в рамках програми «Молодь Тернопільщини 2021-2025», яка фінансується за рахунок обласного бюджету, місцевих бюджетів громад та позабюджетних джерел (спонсорської підтримки, грантів). Як показує паспорт програми, близько 80 % коштів (6,344 млн. грн. з 7,954 млн. грн.) передбачено з обласного бюджету, решта забезпечується громадами та інвесторами [1]. Приблизно по 17-18 % коштів надходить з місцевих бюджетів (1,413 млн. грн.) та небюджетних джерел (грантові внески) (0,197 млн грн) у всьому періоді дії програми (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Фінансове забезпечення програми «Молодь Тернопільщини 2021–2025»

Джерело фінансування	2021	2022	2023	2024	2025	Разом 2021–2025
Обласний бюджет	918,6	1356,4	1356,4	1356,4	1356,4	6344,2
Бюджети територіальних громад	270,8	285,5	285,5	285,5	285,5	1412,8
Інші джерела (позабюджетні кошти)	37,91	39,84	39,84	39,84	39,84	197,27
Всього по програмі	1227,3	1681,7	1681,7	1681,7	1681,7	7954,27
	1	4	4	4	4	

Примітка. Складено на основі [41]

Наведена таблиця ілюструє, що основним донором програми є обласний бюджет (понад 80 % від усіх видатків). Щорічне фінансування варіюється в межах 0,9–1,68 млн. грн. Субвенції з місцевих бюджетів становлять близько 17,7 % (тобто кожна громада щороку в середньому виділяє до 0,286 млн. грн. на підтримку молодіжних ініціатив), тоді як інші джерела – близько 2,5 %. Враховуючи те, що згідно з постановою Кабміну обласні програми фінансуються обласними і місцевими бюджетами, бюджетне співфінансування підвищує зацікавленість громад у результатах. Загалом обсяги фінансування програми на 2021-2024 роки становили близько 6,7 млн грн (тобто ~1,6 млн грн щорічно); на 2025 рік також передбачено 1,68 млн грн.

Очевидно, що з одного боку, реалізація програми залежить від зусиль місцевої влади: краще фінансування отримують громади, де молодь активно себе проявляє. З іншого боку, частина запланованих заходів залишається під питанням через обмеженість бюджетних коштів. Загалом, ресурсне забезпечення програми в цілому відповідає її амбіціям, однак підвищення фінансування залишається важливою умовою розширення масштабів молодіжних програм.

Очевидно, що фінансування молодіжної політики є критично важливим чинником, від якого залежить реалізація задекларованих цілей. Інституційним базисом встановлено, що фінансове забезпечення молодіжної політики здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також інших джерел – міжнародної технічної допомоги, добровільних внесків фізичних і юридичних осіб (в тому числі іноземних) та інших незаборонених законом ресурсів. Органи влади всіх рівнів при формуванні бюджетів як правило

передбачають видатки на виконання молодіжних програм та сприяють залученню позабюджетних коштів для збільшення обсягів фінансування. Отже, у фінансуванні молодіжної політики діє принцип співфінансування з різних джерел та рівнів бюджету.

Джерела фінансування молодіжної політики можна поділити на такі категорії:

державний бюджет України, зокрема кошти, що виділяються за бюджетною програмою Мінмолодьспорту (включно з субвенціями чи трансфертами на місця, якщо передбачено), а також кошти інших центральних органів, які реалізують молодіжні ініціативи. Держбюджет фінансує діяльність Українського молодіжного фонду, всеукраїнських центрів, національні заходи і конкурси, оплату праці молодіжних працівників тощо. В Законі закладено, що державна підтримка молодіжних організацій через гранти здійснюється з метою виконання завдань державних цільових програм і за порядком, встановленим КМУ;

- місцеві бюджети через обласні, міські, районні бюджети, бюджети громад, які покривають утримання комунальних молодіжних центрів, проведення місцевих молодіжних заходів (фестивалів, тренінгів, таборів), стипендії та премії для обдарованої молоді на місцевому рівні, а також програми підтримки (наприклад, співфінансування молодіжного житла). Закон зобов'язує місцеву владу розробляти місцеві фінансово-кредитні механізми забезпечення доступності житла для молоді, зокрема лізинг або пільгові кредити, тобто місцеві бюджети також можуть надавати пільгові позики молодим сім'ям. Місцева влада може залучати позабюджетні кошти – наприклад, партнерство з бізнесом – для розширення можливостей програм,
- міжнародні джерела через гранти міжнародних організацій (ООН, ЄС, фонди), технічна допомога (наприклад, проекти USAID, GIZ тощо, спрямовані на розвиток молодіжних центрів, громадянської активності), участь у програмах ЄС, що надають фінансування (Erasmus+ на проекти мобільності молоді, програми обмінів).

Закон відносить міжнародну технічну допомогу до джерел фінансування молодіжної політики. Хоча їхня частка у загальній структурі поки невелика, такі кошти відіграють важливу роль у фінансуванні інноваційних і пілотних проєктів, навчання персоналу, грантів для НУО. Наприклад, підтримка створення молодіжних просторів у громадах на сході України йде за донорські кошти, чи реалізація Програми ООН із відновлення та розбудови миру з компонентом роботи з молоддю на постраждалих територіях;

- добровільні внески, спонсорство: великі компанії або місцевий бізнес інколи фінансують молодіжні ініціативи соціальної відповідальності (наприклад, облаштування спортивних і коворкінг-просторів, гранти для стартапів молоді). Церква та релігійні організації можуть підтримувати молодіжні центри (особливо в громадах). При цьому ці внески законом дозволені й заохочуються, хоча не мають системного характеру.

Важливим механізмом фінансування є принцип ко-фінансування проєктів: більшість грантових програм (як державних, так і міжнародних) вимагають співфінансування з боку отримувача або місцевої влади. Це підвищує залученість місцевих ресурсів. Наприклад, при будівництві молодіжного центру громада може забезпечити приміщення і частково ремонт, а державний чи донорський фонд – обладнання й тренінги.

На практиці основне навантаження несуть державний та місцеві бюджети. За паспортом Державної програми "Молодь України 2021–2025" передбачено такий орієнтовний розподіл фінансових ресурсів (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Структура фінансування Державної цільової програми "Молодь України" 2021–2025 рр. (тис. грн)

Джерело коштів	Загальний обсяг, тис. грн	Частка у загальному обсязі
Державний бюджет	1 450 499,5	~65,5%
Місцеві бюджети	745 226,64	~33,7%
Інші джерела (донори, добровільні внески тощо)	17 205,88	~0,8%
Разом	2 212 932,02	100%

Примітка. Складено на основі [27,41,43]

Як бачимо, близько двох третин фінансування програм у молодіжній сфері забезпечується з державного бюджету, а приблизно третина – з місцевих бюджетів, при незначній поки що долі інших джерел. Співвідношення коштів підтверджує, що хоча держава задає основний ресурс, участь місцевого самоврядування у фінансуванні є суттєвою (майже 34%). Інші джерела (донорські кошти, спонсорські внески) офіційно плануються в невеликому обсязі, проте в реальності вони можуть зростати за рахунок грантів від міжнародних організацій на окремі проекти.

Фінансування молодіжної політики реалізується як через бюджетні програми центрального рівня, так і через регіональні та місцеві програми. На державному рівні, крім загальнонаціональної цільової програми, існують окремі статті бюджету Мінмолодьспорту (та інших відомств) на молодіжні заходи, конкурси проектів, функціонування молодіжних центрів, підтримку пластового руху тощо. Наприклад, Закон про молодіжну політику закріплює право молодіжних та дитячих об'єднань отримувати державну підтримку у формі проектних та інституційних грантів для виконання завдань державних програм. Це фінансується з державного бюджету через конкурсні механізми під егідою Міністерства молоді і спорту. Аналогічно, місцеві бюджети фінансують регіональні програми і можуть надавати гранти на проекти місцевих молодіжних організацій.

Аналізуючи програми підтримки молоді, які фінансуються безпосередньо державою, нами виокремлено кілька типів:

- цільові соціальні програми (згадана програма "Молодь України 2021–2025"). Вона включає, зокрема, підтримку молодіжних працівників, розвиток мережі молодіжних центрів, національно-патріотичне виховання, громадянську освіту, здоровий спосіб життя, підтримку молодіжного підприємництва тощо. Передбачено конкретні заходи з бюджетом на кожен рік. Наприклад, одним із завдань є “створення умов для інституційного розвитку молодіжних і дитячих громадських об’єднань”, що реалізується через тренінги та гранти, а очікуваним результатом є певний відсоток молоді, що підвищила свою активність завдяки участі в проєктах цих організацій;
- програми співфінансування молодіжного житла, зокрема діє державна програма забезпечення молоді житлом, яка адмініструється Державним фондом сприяння молодіжному житловому будівництву. Ця програма надає пільгові кредити молодим сім’ям та самотнім молодим громадянам на придбання або будівництво житла. Фінансування здійснюється частково з держбюджету, частково з місцевих бюджетів через відповідні регіональні програми. Місцеві фінансово-кредитні механізми, згадані в Законі, передбачають, наприклад, компенсацію процентів за кредитом із місцевого бюджету чи довготермінове розстрочення (лізинг) житла.
- грантові програми для молодіжних організацій, зокрема щороку Міністерство молоді і спорту проводить конкурс проєктів, за результатами якого надає фінансування на найкращі молодіжні ініціативи загальнодержавного значення – наприклад, патріотичні табори, освітні кампанії, волонтерські акції, форуми молоді. Обсяги такої підтримки визначаються кошторисом Мінмолодьспорту і можуть становити кілька десятків мільйонів гривень на рік. З 2023 року частину цієї функції перебрав на себе Український молодіжний фонд, який теж проводив конкурси грантів за напрямками: інституційна підтримка молодіжних організацій (щоб забезпечити їхню сталість), проєктні гранти для фізичних осіб та ініціатив (наприклад, соціальні стартапи молоді). УМФ у 2023 р. профінансував сотні молодіжних проєктів – за звітними даними, 400 молодіжних проєктів мали отримати гранти Фонду

протягом дії програми [51], що свідчить про масштабування грантової підтримки;

- премії, стипендії та конкурси. В Україні існує Премія Кабінету Міністрів за особливі досягнення молоді у розбудові України – щорічно присуджується 20 лауреатам (розмір премії та фінансування затверджується КМУ). Також є гранти Президента України для обдарованої молоді – конкурсний механізм підтримки талановитої молоді у сферах соціального розвитку, науки, культури (до 60 грантів на рік). Окремо Верховна Рада призначає премії для молодих учених – стимул для наукової молоді. Ці програми мають відносно невеликі бюджети, але важливі символічно і точково (відзначають найкращих представників молоді);
- програми підтримки зайнятості молоді. У цьому контексті варто зазначити, що у 2023 році в рамках повоєнного відновлення виникла ініціатива запуснути в Україні програму на кшталт Європейської “Молодіжної гарантії”. Це програма, що гарантує молодим людям певний набір можливостей протягом кількох місяців після закінчення навчання або втрати роботи - працевлаштування, стажування або продовження освіти. І хоч окрема програма ще розробляється, але вже діють стимули для роботодавців щодо працевлаштування молоді (компенсація ЄСВ для підприємств, що беруть молодих працівників на перше робоче місце тощо).
- існує також інших програм, зокрема національно-патріотичного виховання (наприклад, «Джура»), оздоровлення та відпочинок дітей і молоді – табори, санаторії (спільно з Мінсоцполітики), молодіжне волонтерство – хоча прямої бюджетної програми нема, підтримка здійснюється через гранти (тренінги для волонтерів, розвиток волонтерських платформ).

Таким чином, фінансова підтримка молодіжної політики є багатоканальною. Основний масив коштів спрямовується на реалізацію державної програми та суміжних ініціатив через бюджетні видатки. Важливо, що законодавство інституційнопередбачає гнучкість у залученні різних джерел фінансування – це відкриває двері для державно-приватного партнерства і міжнародної допомоги. Натомість на практиці наразі фінансування сильно

залежить від бюджетних можливостей, бо нині обсяги коштів, закладені на молодь, конкурують з іншими соціальними видатками, а в умовах воєнного стану державний бюджет зазнає значного навантаження. Тому актуальним на сьогодні є пошук альтернативних джерел – грантів міжнародних донорів, програм ЄС, благодійних внесків задля підтримки молодіжних проєктів, поки національні фінанси обмежені.

Також у цьому контексті зазначимо, що система співфінансування (коли, наприклад, держава дає субвенцію, а громада співоплачує) зарекомендувала себе у програмах житлового кредитування та в діяльності молодіжних центрів і може бути розширена. Важливим напрямом є збільшення прозорості та ефективності витрачання коштів – зокрема, через конкурсний розподіл грантів (що забезпечує конкуренцію проєктів) і залучення молоді до контролю за бюджетами (громадська експертиза фінансування молодіжних заходів передбачена законом).

В цілому, на фінансування молодіжної політики в Україні впливають два протилежні чинники: з одного боку, підвищення політичної уваги до молоді (оновлення законодавства, створення Фонду) веде до зростання обсягів та інструментів фінансування; з іншого боку, економічні труднощі воєнного періоду вимагають оптимізації витрат.

Незважаючи на досягнення, реалізація молодіжної політики на Тернопільщині ускладнюється низкою факторів. По-перше, нерівномірність впливу програми: через слабку інфраструктуру у невеликих громадах більшість заходів програм фінансуються та проходять у кількох адміністративних центрах, тож молодь віддалених сіл і міст отримує менше можливостей. По-друге, низька активність частини молоді: деякі підгрупи (наприклад, зайняті у дрібному підприємстві чи роботі в сільській місцевості) не завжди мають час або мотивацію долучатися до громадських проєктів. Це знижує очікувану віддачу навіть від добре організованих заходів.

Ще одним викликом є бюджетні обмеження, оскільки бюджетна волатильність і необхідність погоджень на місцевому рівні часто призводять до затримок у фінансуванні. Наприклад, деякі інфраструктурні ініціативи (ремонт

молодіжних центрів, обладнання хабів) потребують значних капіталовкладень, яких поки що недостатньо. До того ж, впровадження воєнного стану змусило перерозподіляти ресурси на підтримку критичних потреб і через це частина культурно-дозвілєвих заходів була відтермінована.

Суттєвою є й проблема координації, бо через велику кількість виконавців (обласні та місцеві органи влади, громадські організації) іноді виникає дублювання або розбіжність в оперативному плануванні. Це стосується як фестивалів та акцій, так і конкурсів грантів. Брак постійної аналітики є ще одним викликом, оскільки складно провести комплексне оцінювання результатів програми, оскільки відсутні єдині системи моніторингу та зворотного зв'язку з молоддю. Натомість результати оцінюються переважно в кількісних показниках (кількість заходів, залучених осіб), а якісні зміни (покращення навичок, збільшення лідерського потенціалу) часто залишаються непоміченими.

У підсумку можна констатувати, що ця програма має вагомий позитивний вплив (активізувала спільноти, збільшила охоплення молоді) – але потребує системного удосконалення. Зокрема, на наше переконання, необхідно посилити включення молоді із малих громад, розширити фінансування і впровадити якісні методи оцінювання. Вирішення цих проблем багато в чому залежить від політичної волі і координації на обласному рівні, а також від готовності громад до підтримки власної молоді.

Із 2021 року програма «Молодь Тернопільщини» дала змістовні результати, хоча й далеко не всі ідеї були повністю реалізовані. Позитивним є те, що за зазначений період змінено підхід до роботи з молоддю: проведено сотні освітніх і культурних заходів, в яких взяло участь понад 215 тис. молодих осіб [41]. Це сприяло підвищенню обізнаності молоді у питаннях громадянської активності та здорового способу життя. По-друге, завдяки програмі вдалося активізувати роботу молодіжних рад: їхня кількість у громадах зростає з 11 до 21 за 2021-2024 рр., створено обласну молодіжну раду при ОВА. Упроваджено нові формати молодіжних просторів, де молодь здобуває навички проєктної діяльності і підприємництва. За нашими спостереженнями, ця програма виявилася гнучкою, бо вона оперативно реагувала на воєнні виклики,

переорієнтовуючи частину бюджетів на важливі гуманітарні та психологічні проекти.

Водночас за нашими спостереженнями ця програма має низку недоліків, бо очевидно відчувається нерівномірний регіональний ефект оскільки деякі громади майже не скористалися фінансовою підтримкою. Окрім того, за рамками програми залишилися фактори, які впливають на якість життя молоді (питання доступності житла, тривалості трудових відносин, соціальної підтримки в малих містах). Це означає, що кількісний приріст залучених молодих осіб не обов'язково гарантує довготривалий соціальний ефект. Для вимірювання якісних результатів потрібен окремий моніторинг та опитування – на сьогодні таких системних досліджень поки що немає.

Підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що реалізація молодіжної політики в Тернопільській області упродовж 2021–2024 рр. мала помірковано позитивний характер, оскільки досягнуто значного розширення заходів і залучення молоді, проте зберігаються структурні проблеми. Основними результатами є створення дієвих майданчиків участі молоді (рад, центрів, форумів) та напрацювання практик фінансової підтримки ініціатив. Для подальшого підвищення ефективності необхідно, на наш погляд, поглибити залучення громад (особливо сільських), збільшити фінансові ресурси, а також впровадити механізми моніторингу та продовжувати роботу над мотивацією молоді до різного роду активностей.

3.2 Імітаційне моделювання державної молодіжної політики, з урахуванням сучасних викликів і загроз

Сьогочасні реалії свідчать про необхідність оновлення регіональної молодіжної політики. Зокрема, наше дослідження виявило проблему, що хоч молодіжні ради й створюються, вони часто не мають реального впливу, при цьому молодь, яка перебуває за межами своїх громад (студенти, переселенці,

військові), часто втрачає зв'язок із ними. Значною проблемою є, на наш погляд, обмеження очного спілкування через переважання дистанційних форм, що значно зменшує соціальну активність молоді.

Ураховуючи ці фактори, у Стратегії розвитку Тернопільської області на 2021–2027 рр. визначено ключові напрями підтримки молодіжної політики, серед основних напрямів удосконалення зазначимо:

- підтримка проектів та заходів інститутів громадянського суспільства у сфері молодіжної політики та утвердження національної ідентичності (проведення конкурсів молодіжних ініціатив, надання грантів молодіжним організаціям, інформаційна підтримка проектів);
- створення і модернізація молодіжних центрів у громадах, будівництво стаціонарного вишкільного табору для організації наметових і навчальних заходів;
- подальше формування консультативно-дорадчих органів з питань молодіжної політики;
- професійна підготовка фахівців молодіжної сфери шляхом організації тренінгів, семінарів, навчальних програм для працівників освіти та громадських активістів з питань молодіжної політики й національно-патріотичного виховання);
- підвищення компетентностей молоді та розвитку волонтерської культури (проведення освітніх програм – тренінгів, форумів, молодіжних таборів – з громадянської освіти, лідерства, волонтерства);
- координація національно-патріотичного виховання на місцевому рівні (створення у громадах координаційних рад з питань національної ідентичності та реалізація відповідних проектів).

Впровадження цих заходів має суттєво посилити регіональну молодіжну політику. Згідно з «Проміжними висновками» Стратегії розвитку Тернопільщини, реалізація перелічених напрямів сприятиме зниженню еміграційних настроїв молоді, підвищенню її політичної та громадської участі, розвитку потенціалу та самореалізації в територіальних громадах, а також зміцненню національної ідентичності молодого покоління.

Очікувані результати пропонувані заходів мають бути деталізовані як якісно, так і кількісно. Наприклад, якщо у 2016–2020 рр. за обласною програмою «Молодь Тернопільщини» було проведено понад 200 різноманітних акцій, форумів, семінарів та таборів, то наступний цикл заходів передбачає збільшити їхню кількість приблизно до 300 і охопити щорічно декілька сотень молодих осіб. Створення молодіжних центрів у кожній громаді дозволить значно розширити доступ до соціальних, культурних та освітніх послуг: очікується, що за рахунок нової інфраструктури кількість проведених для молоді заходів у регіоні зросте, а охоплення молоді активними програмами збільшиться щонайменше на 30–50 %. Особливу увагу слід приділити безпеці та психологічному благополуччю молоді після тривалого періоду воєнних дій. У цьому контексті доцільно передбачити соціально-психологічну підтримку молодих людей (психологічні тренінги, служби підтримки), що забезпечить підвищення стійкості молоді та зменшить рівень стресу.

У таблиці 3.3 підсумовано основні напрями вдосконалення молодіжної політики Тернопільщини та відповідні очікувані результати.

Таблиця 3.3

**Напрями, заходи та очікувані результати вдосконалення
молодіжної політики Тернопільської області**

Напрямок удосконалення	Запропоновані заходи	Очікувані результати
Підтримка проектів інститутів громадянського суспільства у сфері молодіжної політики	Проведення конкурсів молодіжних ініціатив; надання грантів молодіжним ГО; інформаційна підтримка	Збільшення кількості молодіжних проектів; активізація громадської участі молоді
Розвиток молодіжної інфраструктури	Створення та модернізація молодіжних центрів у громадах; будівництво стаціонарного вишкільного табору	Розширення доступу молоді до освітніх і культурних послуг; зростання кількості заходів для молоді
Формування дорадчих органів з питань молодіжної політики	Утворення обласної молодіжної ради та молодіжних рад при місцевій владі	Залучення молоді до ухвалення рішень; підвищення прозорості та підзвітності політики для молоді
Підготовка фахівців молодіжної сфери	Організація тренінгів і семінарів для працівників освіти, культури та громадських активістів	Підвищення якості послуг і проектів для молоді; розвиток професійної спільноти
Підвищення компетентностей молоді та волонтерської культури	Проведення освітніх програм (тренінги, табори, форуми) з громадянської освіти, лідерства та волонтерства	Зростання рівня громадянської активності та волонтерської участі серед молоді
Координація національно-патріотичного виховання у громадах	Створення координаційних рад з національної ідентичності при органах місцевої влади; реалізація патріотичних проектів	Підсилення патріотичного виховання; формування національної ідентичності у молодого покоління

Примітка. Складено на основі [60]

На наш погляд, необхідно також забезпечити узгодженість регіональних програм із національними ініціативами. Наразі Міністерство молоді та спорту України спільно з міжнародними партнерами розробляє Державну програму «Молодь України на 2026–2030 роки». З огляду на це, проєкт «Молодь Тернопільщини-2030» має розглядатися як елемент офіційної регіональної політики, синхронізований із державними цілями. Залучення молоді до розробки та реалізації цих програм забезпечить цілісність та дієвість політики, що має стати безперервною і системною.

Запропоновані напрями вдосконалення регіональної молодіжної політики базуються на комплексному підході до вирішення виявлених проблем і узгоджені з державними пріоритетами. Реалізація цих заходів передбачає суттєве розширення інфраструктури для молоді, активізацію партнерства з громадськістю та посилення освітніх програм. Такий підхід забезпечить поступове підвищення громадянської активності молоді, зростання її соціальних і лідерських компетентностей, а також сприятиме збереженню молоді в регіоні. Інтеграція регіональних програм із національними (зокрема з проєктом державної програми «Молодь України – 2026–2030 роки» гарантуватиме системність політики та підвищення її ефективності. Таким чином, продовження роботи за напрямом «Молодь Тернопільщини-2030» як частини офіційної державної й регіональної політики дозволить досягнути запланованих результатів і сприятиме сталому розвитку молоді у Тернопільській області.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було одержано низку висновків, які чітко узгоджуються з означеними завданнями роботи.

У першому розділі здійснено ґрунтовний теоретико-аналітичний огляд державної молодіжної політики України. Визначено сутність молодіжної політики як системного державного напрямку діяльності, спрямованого на підтримку розвитку потенціалу молоді, її інтеграцію в соціальне життя та активну участь у суспільстві. Проаналізовано нормативно-правову базу

(законодавство та національні програми) та інституційну структуру (центральні органи влади, молодіжні ради, Український молодіжний фонд і мережу молодіжних центрів), що закладають сучасні рамки політики в Україні. З'ясовано принципи фінансування (державно-місьцеве співфінансування) та функціонування системи моніторингу (впроваджено понад 30 індикаторів виконання програм). Особливу увагу приділено впливу воєнного стану: встановлено нові пріоритети (підтримка ВПО, патріотичне виховання молоді тощо). Отже, результати першого розділу засвідчили, що нормативно-правові та інституційні основи молодіжної політики в Україні є достатньо розвиненими і адаптованими до сучасних викликів, а отримані знання створюють необхідну методологічну базу для подальшого регіонального аналізу (зокрема, в умовах війни).

Другий розділ був присвячений дослідженню реалізації молодіжної політики безпосередньо в Тернопільській області. Проаналізовано демографічні та соціальні характеристики молоді регіону: встановлено, що молодь віком 14–35 років становить понад 30% населення області, що підкреслює її значущість для регіональної політики. Виявлено, що молоді мешканці Тернопільщини стикаються з низкою актуальних проблем – відсутність умов для самореалізації та працевлаштування, зростаюча міграція молоді за кордон чи в інші регіони, а також недостатня участь молоді в прийнятті управлінських рішень. Проаналізовано структуру управління молодіжною політикою в області: виділено ключові суб'єкти (Управління молоді та спорту ОДА/ОБА, молодіжні центри при облраді та громадах, молодіжні ради різних рівнів) і функціонування обласної цільової програми «Молодь Тернопільщини 2021–2025».

На підставі емпіричних даних доведено, що під час реалізації програми проведено численні заходи (тренінги, волонтерські ініціативи, молодіжні форуми, конкурси проєктів) з участю тисячі молодих людей. Це сприяло підвищенню обізнаності та навичок молоді, а також розбудові регіональної молодіжної інфраструктури (кількість молодіжних рад у громадах зросла з 11 до 21). Разом з тим виявлено, що фінансові ресурси програми були відносно обмеженими (близько 1,7 млн. грн. на рік), що стримувало масштаб деяких

ініціатив. Тому висновок другого розділу полягає в тому, що обласна політика згуртувала молодь навколо низки практичних ініціатив і заклала фундамент для розвитку молодіжних інституцій, однак її ефективність залежить від наявності достатніх ресурсів, міжрівневої координації та адаптації заходів під реальні потреби молоді.

У третьому розділі запропоновано напрями вдосконалення регіональної молодіжної політики з урахуванням національних стратегій та сучасних викликів. Визначено стратегічні пріоритети – безпека й життєстійкість, здоровий спосіб життя, громадянська активність і професійні компетентності, мобільність і інтеграція молоді. Обґрунтовано проєкт «Молодь Тернопільщини-2030» як інноваційну модель регіональної політики, що поєднує нові формати залучення молоді (мобільні молодіжні центри, цифрові платформи обговорення, грантові ініціативи та освітні програми) з механізмами підтримки (інституційні гранти, освітньо-тренінгові мережі тощо). Також описано пропозиції щодо вдосконалення інституційного забезпечення: розширення мережі молодіжних центрів і рад, активізація діяльності Українського молодіжного фонду для залучення донорських коштів, збільшення частки фінансування з місцевих бюджетів. Проведений експертний прогноз передбачає, що реалізація цих заходів призведе до зростання громадянської активності та самозайнятості молоді, покращення її здоров'я та зниження безробіття серед молодих людей[6]. Таким чином, результати третього розділу дають змогу зробити узагальнений висновок: запропоновані рекомендації є логічним продовженням аналітичних висновків попередніх розділів і спрямовані на усунення виявлених проблем шляхом модернізації регіональної молодіжної політики.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в тому, що воно комплексно інтегрувало концептуальні засади державної молодіжної політики з аналізом конкретної регіональної практики (Тернопільської області) та контекстом воєнного часу. Вперше запропоновано теоретично обґрунтовану модель «Молодь Тернопільщини – 2030», яка поєднує інноваційні інструменти (мобільні центри, електронні платформи, грантові ініціативи) з активною участю молоді в управлінні. Практична значущість роботи полягає у безпосередньому

застосуванні її результатів органами влади та місцевого самоврядування регіону: розроблені рекомендації та моделі можуть бути використані при оновленні регіональних програм і політик, спрямованих на розвиток молоді, а також стають у пригоді громадським організаціям і освітнім закладам під час планування молодіжних проєктів.

Результати виконаного дослідження роблять вагомий внесок у розвиток науки і практики у сфері державної молодіжної політики Тернопільської області. Викладені висновки та рекомендації розширюють наукові уявлення про механізми функціонування та удосконалення регіональної молодіжної політики в умовах сучасних викликів, а також надають практичні орієнтири для органів влади, неурядових організацій та освітніх установ, що працюють з молоддю. Таким чином, виконана робота забезпечує міцну основу для подальших наукових досліджень і впровадження новацій у сфері державної молодіжної політики як на регіональному, так і на загальнодержавному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімов А. Державна молодіжна політика як складовий процес розвитку громадянського суспільства. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/03/EUROPEAN-CONGRESS-OF-SCIENTIFIC-ACHIEVEMENTS-25-27.03.24.pdf#page=176>
2. Активізувати молодь громади: молодіжні політика, рада і простір. URL: <https://www.ukrainer.net/lolita-riabokon/>
3. Андрєєва Д. Є. Система адміністративно-правового регулювання в галузі молодіжної політики в Україні. Вісник Запорізького національного університету. 2012. № 1(І). С. 12–16. URL: <https://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-1-2012-1/1.pdf>
4. Балакірєва О.М., Головенько В. А. Державна молодіжна політика як важливий напрям діяльності владних інститутів щодо розв'язання проблем молоді в сучасній Україні. Укр. соціум. 2006. № 6. С. 149-150.
5. Банар О. В. Конституційно-правовий аналіз державної молодіжної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 7. С. 32–36. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.7.32
6. Барабаш В. В. Молодіжний рух як об'єкт і суб'єкт реалізації молодіжної політики. Український соціум. 2004. 1 119-130
7. Біляєв Я. М. Узагальнення світового досвіду державної політики соціальної мобільності молоді. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2019. 30(69). 3, 30-36
8. Бородін Є. І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991-2004 рр.): Монографія. Д.: Герда, 2006. 472 с.
9. Брифінг щодо підсумків роботи управління молоді, спорту та іміджевих проєктів у 2024 році та пріоритетні напрямки роботи на 2025 рік | Тернопільська обласна військова адміністрація. URL: <https://oda.te.gov.ua/news/bryfinh-shchodo-pidsumkiv-roboty-upravlinnia-molodi-sportu-ta-imidzhevykh-proiektiv-u-2024-rotsi-ta-priorytetni-napriamky-roboty-na-2025-rik>

10. Будник О., Подолянко О. Виключена більшість або занадто молоді для політики. Українська правда. 2021. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/01/26/7281147/>
11. Булах І. І. Молодіжна політика України та особливості впливу негативних чинників війни на обдаровану студентську молодь. Матеріали науково-практичного онлайн-семінару «Обдарованість: методи діагностики та шляхи розвитку». (Київ, 23-26 травня 2024 року). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. 640 с.
12. Вплив війни на молодь в Україні. Аналітичний центр CEDOS. 2023. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini/>. (Дослідження про становище молоді в умовах війни.)
13. Головатий М. Державна молодіжна політика як феномен суспільного розвитку і нова парадигма державотворення у країнах перехідного стану. Український соціум. №1. №2002. С.54-62
14. Горінов П. В. Молодіжна політика в Україні як об'єкт адміністративно-правового забезпечення. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 3. 2025. URL: http://apnl.dnu.in.ua/3_2025/12.pdf
15. Городенко М., Головченко А. 5 факапів молодіжної політики в Україні. Українська правда. 2021. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/04/8/244482>
16. Гринчишин С. С. Молодіжна політика в Україні в сучасних умовах суспільного розвитку. Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. Серія: «Державне управління». 2019. 82(1). 143-149.
17. Гришина Ю. М., Малюга Л. Ю. Правові засади реалізації молодіжної політики України з урахуванням викликів сучасного світу. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2021. № 49. С. 112–116. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.49.24>
18. Гуцалова М. В. Державна молодіжна політика як фактор залучення молоді до участі у державотворчих процесах. Наукові праці: науково методичний журнал. Серія «Політологія». Вип. 97. Т. 110. Миколаїв: Вид-во МДУ ім. Петра Могили, 2009. С. 85-88.

19. Дворянин П. Війна і молодь: молодіжна політика у мас-медійному дискурсі України (2014–2022). <https://doi.org/10.24919/2312-2595.spec.4>
20. Державна молодіжна політика. Довідник роботи з молоддю. Програма U-LEAD з Європою. 2018.
21. Державна служба статистики України. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2023 рік (основні показники). Тернопіль: 2024. URL: [https://www.te.ukrstat.gov.ua/files/Bul/ks_z1_2023.pdf\[1\]](https://www.te.ukrstat.gov.ua/files/Bul/ks_z1_2023.pdf[1]).
22. Деякі питання Українського молодіжного фонду. Постанова КМУ №182 від 28.02.2023. Урядовий портал. 28.02.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-ukrainskoho-molodizhnoho-fondu-i280223-182>. (Рішення про утворення УМФ.)
23. Драпушко Р., Горінов П., Міненко Є. Ефективність залучення молоді до прийняття управлінських рішень. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Том 33 (72) № 3. С. 54–59
24. Європейський політичний та правовий дискурс. 2019. 6. 137-142. Відновлено з <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2019/2019-6-5/21.pdf>
25. Єрмоленко І. Молодіжна політика: сутність та основні моделі реалізації. Грані. 2023. Том 26. №4. С. 41- 56
26. Жужа Л. О. Молодіжна політика в Україні: сучасний стан і шляхи реформування. Регіональні студії: науковий збірник / редкол.: М. М. Палінчак (голов. ред.), Ю. О. Остапеч, В. М. Бокоч та ін. Ужгород :Видавничий дім "Гельветика", 2019. Вип. 19. С. 41–46.
27. Затверджено Національну молодіжну стратегію до 2030 року. Міністерство молоді та спорту України: офіційний вебпортал. 12.03.2021. URL: <https://mms.gov.ua/news/zatverdzheno-nacionalnu-molodizhnu-strategiyu-do-2030-roku>.
28. Зінченко А. Державна молодіжна політика: історія формування, проблеми, перспективи. Політичний менеджмент. 2007. №1. С.185-186
29. Кривошеїн В. В., Примуш М. В. Соціальні ліфти як механізм реалізації державної молодіжної політики. Вісник Донецького національного університету

- імені Василя Стуса. Серіяполітичні науки. 2021. № 6. С. 63–68. URL: <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2021.6.10>
30. Малик І. Аксіометричні акценти сучасної державної молодіжної політики в Україні. Науково-теоретичний альманах Грані. 2021. 24(3), 25-32. <https://doi.org/10.15421/172122>
31. Мельник О. М., Лисенко С. О., Комнатний С. О. Державна молодіжна політика: міжнародні та національні стандарти. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". 2021. № 11. <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2021-11-7754>
32. Міністерство молоді та спорту України. Пресреліз: Сила молодіжної співпраці: підсумки форуму молодіжних рад у Тернополі (через форум молодіжних рад, 2024). URL: <https://mms.gov.ua/news/syla-molodizhnoi-spivpratsi-pidsumky-forumu-molodizhnykh-rad-u-ternopoli>.
33. Міністерство молоді та спорту України: офіційний веб портал. URL: <https://mms.gov.ua/> (дата звернення: 29.08.2025).
34. Міністерство молоді та спорту України. Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка. Реформування молодіжної політики відповідно до сучасних запитів молоді та держави: щорічна доповідь про становище молоді в Україні (за підсумками 2012–2021 рр.). Київ : Міністерство молоді та спорту України, 2021. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzen/shchorichna-dopovid-pro-stanovishche-molodi> (дата звернення: 29.08.2025).
35. Молодіжна політика в територіальних громадах в умовах російсько української війни. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20242\(166\)/sep20242\(166\)_003_KruhlovAM,SabadashNV.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20242(166)/sep20242(166)_003_KruhlovAM,SabadashNV.pdf)
36. Молодіжна політика в Україні. Висновки Команди міжнародних оглядачів РадиЄвропи. URL: <https://sdg.org.ua>
37. Молодіжна політика у різних країнах світу. Всеукраїнський молодіжний центр: блог. 2022. URL: <https://auyc.org.ua/blog/molodizhna-polityka-u-riznykh-krainakh-svitu/>.

38. Молодь Тернопільщини, саме твій голос може вплинути на те, якою буде державна молодіжна політика до 2030 року! Тернопільська обласна військова адміністрація. Опубл. 21.08.2025. URL: <https://oda.te.gov.ua/news/molod-ternopilshchyny-same-tvii-holos-mozhe-vplynuty-na-te-iakoiu-bude-derzhavna-molodizhna-polityka-do-2030-roku> (дата звернення: 01.09.2025).
39. Національна молодіжна стратегія до 2030 року. Національний репозитарій академічних текстів. 16.03.2021. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/nacziionalna-molodizhna-strategiya/>.
40. Овсянюк-Бердадіна О. Ф. Перспективи використання фандрайзингу для розвитку об'єднаних територіальних громад. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Випуск 21-2. С.34-37
41. Паспорт програми «Молодь Тернопільщини 2021–2025» (розділи «Ресурсне забезпечення», «Фінансове забезпечення» та ін.) URL: <https://oda.te.gov.ua/storage/app/sites/26/регіональні\%20цільові\%20програми/programma-molod-ternopilshchini.pdf> (зокрема джерело фінансування програми та показники ефективності).
42. Підгурська М.В. Ціннісні орієнтири сучасної молодіжної політики. Молодіжна політика: проблеми та перспективи. Випуск 3: збірник наукових праць. Наук.ред. С.А. Щудло. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2012. С. 58-61
43. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки та внесення змін до деяких постанов КМУ: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. № 148. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/148-2016-%D0%BF> (дата звернення: 28.05.2025).
44. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки та внесення змін до деяких актів КМУ: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2021 р. № 579. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/579-2021-%D0%BF> (дата звернення: 29.08.2025).

45. Про затвердження Державної цільової соціальної програми Молодь України 2021-2025. Постанова КМУ №579 від 02.06.2021. Офіційний вісник України. 2021. №55. Ст.3435.
46. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року: Указ Президента України від 12.03.2021 р. № 94/2021. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/94/2021> (дата звернення: 29.08.2025).
47. Про обласну цільову програму «Молодь Тернопільщини» на 2021-2025 роки. Тернопільська обласна рада. Рішення від 26 травня 2021 р. № 184. URL: <https://oda.te.gov.ua/storage/app/sites/programa-molod-ternopilshchini.pdf> (дата звернення: 01.09.2025).
48. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1414-20> (дата звернення: 29.08.2025).
49. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 р. № 2998-XII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2998-12> (дата звернення: 28.05.2025).
50. Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року: Указ Президента України від 27.09.2013 р. № 532/2013. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/532/2013> (дата звернення: 29.08.2025).
51. Про схвалення Концепції державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.12.2020 р. № 1669-р. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1669-2020-%D1%80> (дата звернення: 28.05.2025).
52. Програма «Молодіжний працівник». URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/kadrove>

53. Публічне управління у сфері молодіжної політики в умовах децентралізації та євроінтеграції України. Буковинський вісник. 2019. URL:<http://bukvisnyk.cv.ua/naukovadumka/1492/>
54. Рашківська М.В. Молодіжна політика України щодо участі молоді у державотворчих процесах. V Міжнародна науковастудентська конференція «Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства». С.155-157
55. Реалізація державної молодіжної політики на регіональному рівні: досвід Одещини. Мережа UPLAN. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/realizacziya-derzhavnoyi-molodizhnoyi-polityky-na-regionalnomu-rivni-dosvid-odeshhyny> (дата звернення: 01.09.2025).
56. Розпорядження КМУ №840-р від 11.08.2025 “Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми ‘Молодь України: покоління стійкості – 2030’”. 18.08.2025. URL: <https://osvita.ua/legislation/other/95270/>.
57. Савельєв Є. В., Шарова, О. С. Просування цінностей і стандартів ЄС у сфері молодіжної політики в країнах Європи. Вчені записки Університету «КРОК». 2020. № 1 (57). С. 44-49
58. Софій О. Аналіз регіональної молодіжної політики: аналітична записка. Львів: Центр громадських ініціатив «Європейський діалог», 2020. URL: <https://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2021/01/Analiz-regionalnoyi-molodizhnoyi-politiki-.pdf> (дата звернення: 29.08.2025).
59. Становище молоді в Україні – 2019: аналітичний звіт. Робоча група ООН у справах молоді в Україні. Київ, 2020. 90 с. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-06/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%202019%20укр.pdf>
60. Стратегія розвитку Тернопільської області на 2021–2027 роки (оновлена редакція 2025 р.). Тернопіль, 2025. 224 с. URL: <https://oda.te.gov.ua/storage/app/sites/26/uploaded-files/>
61. Суспільне Тернопіль. Новина: «Обрали керівників і членів Молодіжної ради при Тернопільській ОВА» (15.01.2025) URL:

<https://suspilne.media/ternopil/925189-obrali-kerivnikiv-i-cleniv-molodiznoi-radi-pri-ternopilskij-ova/>.

62. Страхування, пільги та залучення молоді: як держава планує розвивати волонтерство, і що ще потрібно змінити. Укрінформ. 29.09.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3910780-strahuvanna-pilgi-ta-zalucenna-molodi-ak-derzava-planue-rozvivati-volonterstvo-i-so-se-potribno-zminiti.html>.

(Аналітична стаття про розвиток молодіжного волонтерства.)

63. Тернопільська обласна державна адміністрація. Прес-реліз: «Брифінг щодо підсумків роботи управління молоді, спорту та іміджевих проєктів у 2024 році» (грудень 2024). URL: [https://oda.te.gov.ua/news/bryfinh-shchodo-pidsumkiv-roboty-upravlinnia-molodi-sportu-ta-imidzhevikh-proiektiv-u-2024-rotsi-ta-priorytetni-napriamku-roboty-na-2025-rik\[5\]](https://oda.te.gov.ua/news/bryfinh-shchodo-pidsumkiv-roboty-upravlinnia-molodi-sportu-ta-imidzhevikh-proiektiv-u-2024-rotsi-ta-priorytetni-napriamku-roboty-na-2025-rik[5]).

64. Тернопільська обласна державна адміністрація: офіційний вебсайт. URL: <https://oda.te.gov.ua/> (дата звернення: 29.08.2025).

65. Тернопільська обласна рада. Рішення від 26.05.2021 р. № 184 «Про обласну цільову програму “Молодь Тернопільщини” на 2021–2025 роки». URL: <http://tor.gov.ua/list/?type=view&id=15254>.

66. Українська молодь відіграє ключову роль у відбудові країни та формуванні її європейського майбутнього // Комітет ВРУ з питань молоді і спорту: головні новини. 03.10.2024. URL: https://komsport.rada.gov.ua/news/main_news/77243.html.

67. Чернишова В. Ю. Адміністративно-правове регулювання виховання молоді України в сучасних умовах. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. Вип. 4. 2022. С. 176–180. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.4.26>

68. Човган А., Овсянюк-Бердадіна О.Ф. Реалізація молодіжної політики в контексті соціальної відповідальності держави (на прикладі Тернопільської області). Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2025. №11.

69. Як сьогодні формується молодіжна політика в громадах: тези з брифінгу мерів. URL: <https://decentralization.ua/news/18431>

70. Aboutyouthpolicy – CouncilofEuropeYouthDepartment // Офіційний сайт Ради Європи. 2021. URL: <https://www.coe.int/en/web/youth/about-youth-policy>. (Європейське розуміння мети молодіжної політики.)
71. CM/Res(2020)2: Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи «Стратегія молодіжного сектору Ради Європи до 2030 р.» від 22.01.2020 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://rm.coe.int/1680a33177> (дата звернення: 29.08.2025).
72. EU YouthStrategy (2019–2027): Резолюція Ради ЄС від 26 листопада 2018 р. «Європейська стратегія молодіжної політики на 2019–2027 рр.» [Електронний ресурс]. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:42018X1218\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:42018X1218(03)) (дата звернення: 29.08.2025).